

Sokrates som livsledsagare

av Lars Rydbeck

Louis-André Dorion: *Sokrates*
Alhambras PocketEncyklopedi Nr 86,
2006, 125 s.
Översättning: Jan Stolpe

Hösten 1952, när jag gick i sista ring på latingymnasiet, kom Sokrates in i mitt liv.

Vi hade en greklärare som lät sig övertalas att i stället för Platons *Kriton*, som annars hörde till standardrepertoaren, låta oss få läsa *Sokrates försvarstal*.

Och så började vi: "O ándres athenaíoi, Herrar athenare! Jag vet inte vilket intryck mina åklagare gjorde på er; mig själv fick de i alla fall nästan att glömma bort vem jag är, så övertygande var det de sade."

Det tog bara några veckor, sedan var jag sokratestroende.

Montréalprofessorn Louis-André Dorions lilla Sokratesbok påminner mig nu om upplevelser och känslor som jag trodde ha gått förlorade.

Han gör det framför allt i kapitlet om Platons bild av Sokrates (huvuddelen av boken, s. 35 – s. 82). De andra Sokratesvittnena, Aristofanes, Xenofon och Aristoteles, behandlas visserligen men träder dock i bakgrunden.

Vilka är huvuddragen i Platons skildring av sin icke skrivande lärare? Helt kort i fem punkter:

- Man måste erkänna sin okunnighet, för den som tror sig veta kan aldrig ge sig ut att söka den kunskap som han faktiskt saknar. Dorion kallar detta för Sokrates okunnighetsförklaring.
- "Det finns inte något som är ont för en god människa, varken i livet eller i döden. Gudarna är aldrig likgiltiga inför vad som händer den gode." Direktcitatur ur *Sokrates försvarstal*.
- Sokrates bedriver aldrig vederläggningen (élenchos) av sin samtalspartner för nöjes skull utan han hoppas kunna göra honom till en bättre människa. Falskt vetande hindrar partnern från att slå in på den sanna kunskapens väg som ofelbart leder till dygden (areté) och lyckan (eudaimonía).

- Filosofin är granskning av en själv och medmänniskorna. "Ett liv som inte ägnas granskning är inte värt att leva."
- Gud(en) – grekiskan sätter alltid till översättarens förtret bestämd artikel framför substantivet theós – ålägger Sokrates hans filosofiska verksamhet. Uppdraget innebär att han skall leda sina medmänniskor till kunskap om sig själva.

Allt det ovan framlagda står att läsa i *Sokrates försvarstal*. Man behöver inte gå till andra Platonskrifter, t. ex. *Gästbudet* och *Faidros*, för att få en någorlunda komplett bild av den platonske Sokrates väsen.

Professor Dorion drar sig i det längsta för att säga, att Platons skildring av Sokrates är den skildring som förklarar, varför Sokrates spelat en så stor roll i västerländskt existentiellt tänkande.

Visserligen påstår Friedrich Nietzsche, att han föredrar Xenofons nyktert pragmatiska skildring av Sokrates framför Platons "karikatyr" (formuleringen är Nietzsches), men detta är bara ytterligare ett av hans provokativa yttranden för att reta gallfeber på Wilamowitz och andra samtida mer konventionella forskare.

Vi vet faktiskt genom Nietzsches egna ord, att ironikern Sokrates "står mig så nära, att jag nästan alltid utkämpar en strid med honom."

Läsningen av *Sokrates försvarstal* under det sista gymnasieåret fick mig sakteliga att förstå vad det innebar att erkänna sin okunnighet, och två saker föddes i gymnasisten: "begäret efter vetande" och "strävan efter det goda". Så fungerar Sokrates barnmorskekonst, hans maieutik.

Det är stora ord såsom ofta blir fallet i översättningar från grekiskan, men det är viktigt att få dem på pränt för att visa unga människor, som fortfarande tror på en individuell bildningsväg, vilka avgörande influenser som den gången kunde utgå från grekstudiet i gymnasiet.

Dorions bok är inte skriven för rena nybörjare och är därför på ett välgörande sätt osvensk. Översättaren och antikforskaren Jan Stolpe har gjort allt han kunnat för att anpassa boken till svenska förhållanden. De ymniga hänvisningarna till Platon, översatt av honom själv, och Xenofon, översatt av Ebbe Linde och Sture Linnér, gör boken synnerligen lämplig för aktivt självstudium. Den nyfikne läsaren kan genom att slå upp ställhänvisningarna ta del av Platons och Xenofons egna ord i begriplig översättning.

Också det äldsta vittnesbördet om Sokrates, nämligen Aristofanes komedi *Molnen* från våren 423 f. Kr., finns tillgängligt i översättning. Det är Alarik Hallströms finurliga översättning i originalets versmått från förra århundradets början men omtryckt i flera antologier under 1900-talet, bl.a. i Lennart Breitholtz klassikerserie. Tyvärr saknas denna referens i bibliografin.

Det berättas i en senantik källa att en utländsk teaterbesökare vid *Molnens* premiär förstod, att Sokrates på scenen var en bekant athenare och att han då högt ropade: "Vem är egentligen den här Sokrates?" Sokrates, med sin platta köttiga näsa och utstående ögon, skall då tyst ha rest sig upp på Dionysosteatern. Om inte historien är sann, så är den i alla fall väldigt bra påhittad!